Atlasul multimedia prozodic român (AMPRom) – un nou proiect de integrare în dialectologia romanică

Adrian TURCULEȚ
Luminița BOTOȘINEANU
Ana-Maria MINUȚ

Prin această comunicare dorim să supunem atenției și discuției specialiștilor (în special dialectologi și foneticieni), precum și tuturor celor interesați de aspectele complexe și încă puțin cercetate ale intonației românești, proiectul unui *Atlas multimedia prozodic român* (AMPRom), conceput ca parte integrantă a unui proiect amplu de cercetare a intonației limbilor și dialectelor romanice (AMPER), pe de o parte, și ca aplicare și dezvoltare a concepției și metodologiei acestui proiect romanic la cercetarea variației diatopice a prozodiei românești, pe de altă parte.

Modelul cercetării noastre, sugerat chiar de titlul ales, este proiectul AMPER – *Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman* –, lansat în cadrul Centrului de Dialectologie al Universității Stendhal din Grenoble de profesorii Michel Contini și Antonio Romano. Mai exact, la Congresul Internațional de Dialectologie desfășurat la Bilbao în 1992, profesorul Michel Contini a propus[1] realizarea unui atlas prozodic, care să acopere deficitul de studii prozodice dedicate limbilor romanice.

AMPER reprezintă o completare în domeniul intonației a *Atlasului lingvistic romanic* (ALiR), atlas inițiat, de asemenea, de Centrul de Dialectologie din Grenoble (în 1986) și care are ca obiectiv prezentarea varietăților diatopice din spațiul romanic după modelul geografiei lingvistice tradiționale. Dar, în timp ce ALiR se realizează pe baza materialului deja adunat în atlasele naționale și regionale romanice, AMPER este o lucrare nouă, cu o altă concepție, cu anchete și rețele de puncte noi, diferite de cele ale atlaselor anterioare. Pentru punerea în practică a proiectului AMPER, inițiatorii au organizat o rețea internațională de colaborare științifică, în care au fost atrași, treptat, cercetători din Portugalia, Spania, Franța, Italia, printre care Lurdes de Castro Moutinho (de la Universitatea din Aveiro), Eugénio Martinez Celdran (de la Universitatea din Barcelona), Giovanna Marotta (de la Universitatea din Pisa), Grazia Interlandi (de la Universitatea din Pavia), Jean-Pierre Lai (de la Universitatea din Grenoble) ș.a.

La primul Seminar AMPER (Grenoble, 22-25 aprilie 2001), la care au participat specialiștii deja implicați în proiect, dar și alți cercetători francezi și străini preocupați de analiza prozodică, s-au discutat chestiuni legate de rețeaua de anchetă, metodele de obținere a datelor, trăsăturile acustice care vor fi analizate, procedeele de analiză și de prezentare a datelor. În următorii trei ani au fost publicate articole și au fost prezentate

[1] Într-o comunicare intitulată *Pour une géoprosodie romane*, publicată în *Actes du Nazioarteko Dialektologia Blitzarra Agiriak* (Bilbao), Publ. Real Academia de la Lengua Vasca, Bilbao, p. 83-109.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

comunicări la congrese naţionale şi internaţionale, prin care proiectul AMPER a devenit cunoscut în comunitatea ştiinţifică a romaniştilor şi a foneticienilor.

La al doilea Seminar AMPER (Grenoble, 3-4 iunie 2004) au fost înfiinţate un comitet şi un secretariat ştiinţific al proiectului. Centrul de Dialectologie din Grenoble şi Universitatea din Torino continuă să asigure coordonarea ştiinţifică a proiectului, sub dubla responsabilitate a profesorilor M. Contini şi A. Romano, dar comitetul ştiinţific se lărgeşte, cuprinzând şi pe responsabilii cu cercetarea pentru fiecare domeniu lingvistic romanic: Lurdes de Castro Moutinho, de la Universitatea din Aveiro (domeniul portughez), Elisa Fernández Rei, de la Universitatea din Santiago de Compostella (domeniul galician), Eugenio Martínez-Celdrán, de la Universitatea din Barcelona (domeniul spaniol), Ana Maria Fernández, de la Universitatea din Barcelona (domeniul catalan), M. Contini şi J.-P. Lai, de la Universitatea din Grenoble (domeniul galo-roman), A. Romano, de la Universitatea din Torino (domeniul italo-roman), A. Turculeţ, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi (domeniul românesc). S-a decis ca site-ul central al proiectului să fie instalat la sediul Centrului de Dialectologie al Universităţii Stendhal din Grenoble, care va asigura constituirea şi gestionarea bazei de date AMPER, regrupând ansamblul rezultatelor fiecărei echipe.

În prezent, participanţii la proiect sunt preocupaţi de compararea structurilor intonative în frazele afirmative şi interogative ale varietăţilor dialectale din spaţiul romanic şi de găsirea unui sistem cât mai adecvat de transcriere a intonaţiei. Rezultatele deja obţinute au demonstrat aplicaţiile posibile ale acestei metodologii de lucru la studiul variabilităţii geografice, individuale, stilistice şi la analiza descriptivă a mărcilor regionale.

Din octombrie 2002, echipa de la Iaşi (A. Turculeţ, L. Botoşineanu şi A.-M. Minuţ) a purtat o corespondenţă electronică intensă cu Antonio Romano, unul dintre iniţiatorii proiectului AMPER, în probleme legate de culegerea datelor privind intonaţia şi de prelucrarea acestora cu ajutorul programelor de calculator, şi a primit directivele stabilite la primul Seminar AMPER. La Seminarul de dialectologie şi sociolingvistică al Facultăţii de Litere, A. Turculeţ a realizat cu ajutorul studenţilor un corpus de enunţuri în vederea cercetării variaţiei diatopice a intonaţiei la nivelul rostirii literare. O primă cercetare asupra intonaţiei româneşti, efectuată de echipa ieşeană după principiile şi metodologia AMPER şi ale cărei rezultate au fost prezentate[2] la cel de al doilea Seminar AMPER, şi-a propus prezentarea unor varietăţi regionale (din Moldova de nord şi din Transilvania de nord-est) ale intonaţiei literare, în funcţie de utilizarea stilurilor „controlat" vs. „spontan" ale rostirii. În acest an am stabilit „chestionarul minimal" (enunţurile din corpusul fix) care a fost aplicat în trei anchete de probă (în Moldova, Bucovina şi nord-estul Transilvaniei) ale căror rezultate le analizăm în prezent.

[2] Vezi Adrian Turculeţ, Luminița Botoşineanu, Ana-Maria Minuţ, *Cercetări acustice asupra unor aspecte regionale ale intonaţiei*, în AUI, IIIe, t. XLIX-L, *Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*, 2004, p. 557-576. După o prelucrare suplimentară a datelor (cu ajutorul programului Matlab) de către A. Romano, comunicarea a fost inclusă în volumul *Projet AMPER (Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman)*, „Géolinguistique", hors série n° 3, Centre de Dialectologie, Université Stendhal Grenoble III, 2005, p. 281-304. Cf. şi Adrian Turculeţ, Luminița Botoşineanu, Ana-Maria Minuţ, Antonio Romano, *L'intonation du roumain au sein du projet AMPER*, în „Bolletino dell'Atlante Linguistico Italiano", 27/2003, Torino, 2004, p. 269-274.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

După acest *scurt istoric* al proiectului nostru, vom expune succint unele *principii de bază, teoretice şi metodologice ale AMPER*[3], care vor fi preluate şi adaptate de AMPRom.

AMPER îşi propune cercetarea variaţiei diatopice a prozodiei în spaţiul romanic (la nivelul dialectelor şi al graiurilor, dar şi al varietăţilor limbii standard), plecând de la principiul că, pentru a se ajunge la o comparaţie relevantă a datelor culese în diferite domenii lingvistice, este necesar un demers ştiinţific identic pentru fiecare varietate dialectală cercetată. Proiectul şi-a propus să furnizeze o „recoltă" de date, culese şi analizate după aceleaşi criterii, în funcţie de parametri multipli, care să poată duce la înţelegerea regulilor de structurare prozodică a limbilor/dialectelor romanice şi la formularea unor ipoteze specifice cu privire la variaţia lor.

AMPER şi, implicit, AMPRom sunt concepute ca *atlase electronice*, apelând la mijloacele informaticii în toate fazele elaborării lor: culegerea, prelucrarea şi prezentarea datelor. Avantajele aplicării informaticii în stocarea, prelucrarea (analiza) şi prezentarea datelor sunt evidente, permiţând o economie considerabilă de timp şi de resurse umane şi materiale faţă de metodele tradiţionale de lucru. Faptul că intonaţia este domeniul cel mai puţin cercetat (şi nu numai pentru limba română) se explică tocmai prin dificultatea cercetărilor de acest fel, care necesită, pe lângă o solidă pregătire de specialitate în general şi de fonetică acustică în special, mijloace tehnice performante. Aceste instrumente de analiză ne sunt puse la dispoziţie, în zilele noastre, de programele de calculator, nemaifiind necesare, ca în trecut, laboratoare fonetice dotate cu o aparatură extrem de costisitoare şi greu de manevrat. Desigur, aceasta nu înseamnă că înregistrarea şi prelucrarea datelor (mai multe sute de enunţuri pentru fiecare informator) nu presupune o mare cantitate de muncă.

Prin posibilitatea relaţionării directe şi nelimitate a unui volum considerabil de date, atlasul multimedia prozodic va putea fi un instrument de lucru de prim rang nu numai pentru cercetarea variaţiei diatopice, pe care o are în vedere în primul rând, ci şi a variaţiei diastratice şi diafazice la nivel prozodic.

Culegerea datelor se va face prin *anchete directe* pe teren (pentru AMPRom ne-am propus anchete în localităţi rurale, dar şi în oraşe, pentru varietăţile diatopice ale limbii literare), cu câte cel puţin doi informatori (un bărbat şi o femeie), cu instrucţie şcolară elementară sau medie. Informatorii trebuie să îndeplinească cerinţele clasice ale anchetelor dialectale: să fie băştinaşi, reprezentativi pentru graiul local/varianta literară locală, să aibă disponibilitatea şi mobilitatea spirituală necesare unei anchete dificile.

În fiecare punct de anchetă se vor realiza *două corpusuri*: 1) un corpus *fix* obligatoriu, comparabil în unele privinţe cu „chestionarul" dialectal clasic, şi 2) un corpus *de control*, obţinut printr-un procedeu de tip Map Task sau/şi din înregistrări de conversaţii libere.

Corpusul „fix" minimal prevăzut în proiectul AMPER cuprinde un set de enunţuri stabilite după anumite criterii sintactice şi fonetice: propoziţii *declarative (afirmative şi negative) şi interogative totale* cu structura sintactică SVO, în care cele două nume primesc, pe rând, determinante adjectivale şi/sau prepoziţionale; numele şi adjectivele utilizate în enunţuri trebuie să fie trisilabice oxitone, paroxitone şi proparoxitone şi să conţină, pe cât posibil, secvenţe de tipul CVCVCV cu consoane, de preferinţă, surde şi cu vocale deschise.

[3] Pentru detalii legate de concepţia şi metodologia AMPER, vezi lucrările celui de al doilea Seminar AMPER, *Projet AMPER (Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman)*, volum citat supra.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

În „chestionarul” minimal elaborat pentru AMPRom am avut în vedere şi *interogative totale negative*, dat fiind statutul special al negației în română (care primeşte, de regulă, accentul frazei), ca şi unele observații făcute cu privire la intonația particulară a acestor propoziții în unele zone dialectale[4]. Rămâne deschisă posibilitatea introducerii şi a altor tipuri de enunțuri, ca, de exemplu, enunțuri interogative totale cu subiect inclus sau subînțeles (VO), interogative parțiale, enunțuri enumerative şi exclamative, care ar întregi tabloul complex al tiparelor intonaționale româneşti în răspândirea lor teritorială. Extinderea chestionarului (care nu-şi poate propune în nici un caz epuizarea aspectelor intonației româneşti) va depinde de resursele umane şi materiale de care vom putea dispune. În forma actuală restrânsă, chestionarul prevede deja un minimum de 540 de enunțuri obținute de la un singur informator.

În ceea ce priveşte „corpusul de control”, optăm pentru înregistrarea de *conversații libere* între informatori, cu sau fără ştirea prealabilă a acestora, din care să fie extrase enunțuri realizate spontan şi contextual, comparabile cu cele din corpusul fix. Anchetatorul va interveni cât mai puțin posibil, pentru a provoca apariția unui anumit tip de enunț (conversație dirijată)[5]. Este de preferat ca ancheta (eventual, o anchetă de probă) să înceapă cu asemenea înregistrări, în cursul cărora cercetătorul poate să observe modele intonaționale specifice şi să aleagă informatorii reprezentativi[6].

În directivele AMPER se prevede că ambele corpusuri pot cuprinde câte o secțiune pentru dialectul/graiul local şi una pentru varietatea regională a limbii literare. Dacă ne vom propune realizarea ambelor secțiuni, având în vedere faptul că între cele două regiolecte nu este, în cazul limbii române, o limită tranşantă, pentru varietatea regională a limbii literare va trebui să utilizăm informatori diferiți de cei înregistrați pentru graiul local.

Culegerea datelor privind intonația prezintă dificultăți care accentuează paradoxul general al alcătuirii corpusurilor de limbă vorbită. Corpusul „fix” încearcă să obțină în mod spontan *anumite* enunțuri stabilite de către cercetător. Este însă uşor de observat marea variabilitate a intonației, care depinde de numeroşi factori obiectivi şi subiectivi, dintre care amintim: tiparele intonative funcționale pe care vorbitorul nativ şi le-a însuşit prin deprinderea unor varietăți ale limbii materne[7], situația de vorbire (incluzând intențiile comunicative ale vorbitorului şi „stilul” utilizat), structura sintactică

[4] Ne referim îndeosebi la studiul Laurenției Dascălu Jinga, *Observații asupra intonației graiului din Maramureş*, în FD, IX, 1975, p. 77-91.

[5] Anchetatorul poate apela, în funcție de posibilitățile situației de vorbire, la „trucuri” de tipul celor utilizate în unele cercetări anterioare asupra intonației: întrebări (provocate) adresate copiilor de către părinți sau de alte persoane (Andrei Avram, *Particularități ale intonației interogative în graiul din Muscel*, în FD, VIII, 1973, p. 43-44), pretextul auzului „slab” al unui informator, pentru repetarea unor enunțuri (Laurența Dascălu Jinga, *Melodia vorbirii în limba română*, Bucureşti, 2001, p. 142).

[6] În alegerea unor subiecți reprezentativi pentru rostirea locală, esențial este contactul cu mai mulți posibili informatori; se poate apela şi la „experți” locali (termen utilizat mai ales în dialectologia germană, desemnând intelectuali sau localnici obişnuiți, dotați cu simțul limbii şi interesați de specificul graiului, care ne pot indica persoanele cu cel mai „specific” accent local).

[7] O observație uşor de făcut (confirmată şi de unele cercetări ale noastre cu subiecți intelectuali şi studenți) arată că tiparele intonaționale ale varietății lingvistice deprinse în copilărie (adevărata „limbă maternă”) sunt chiar mai persistente decât alte trăsături lingvistice, făcând parte din deprinderile articulatorii cel mai greu de modificat ale vorbitorului (baza de articulație). Acest fapt conferă o importanță deosebită cunoaşterii (descrierii) varietăților prozodice (diatopice, diastratice şi diafazice) ale unei limbi.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

(inclusiv topica) enunțului, structura ritmico-prozodică a cuvintelor utilizate, la care se adaugă factori expresivi şi afectivi greu de controlat. Variabilitatea intonației (între „tiparele" deprinse şi realizarea lor individuală) este comparabilă cu variația sunetelor, cu deosebirea că, în cazul sunetelor, ne putem raporta la fonemele descrise de fonologie (şi reprezentate, mai mult sau mai puțin intuitiv, în scrierea alfabetică), pe când, în cazul intonației, tiparele funcționale[8] sunt redate doar aproximativ cu ajutorul semnelor de punctuație.

Se poate încerca obținerea unor enunțuri cât mai apropiate de cele din vorbirea spontană prin mijloace şi procedee cunoscute din cercetarea limbii vorbite: realizarea unei atmosfere de familiaritate între cercetător şi informatori, inițierea unui „dialog" pentru contextualizarea enunțurilor, utilizarea demersului tip „întrebare indirectă", sugerarea unor cuvinte (inclusiv cu ajutorul unor desene, schițe sau al procedeelor de tipul Map Task) şi, în caz extrem, chiar indicarea lor directă, dar nu în contextul cerut. Este interzisă citirea enunțurilor de către informator (ceea ce ar induce o intonație specifică „lecturii") sau procedeul „întrebării directe": repetarea de către subiect a enunțurilor citite/rostite de anchetator. Pentru ținerea sub control a factorilor expresivi/afectivi, se are în vedere obținerea unor enunțuri rostite „neutral", adică fără sublinierea emfatică a unui anumit cuvânt, cu o focalizare largă, în care accentul primar (nucleul) se plasează pe cuvântul final, suprapunându-se emfazei modale (adică, în uzul curent, intonația „declarativă", „interogativă" etc.). Caracterul spontan, firesc, al rostirii se poate verifica prin prezența unor particularități regionale şi, mai ales, a trăsăturilor caracteristice limbii vorbite: omiterea articolului hotărât *-l*, reduceri ale grupurilor consonantice, acomodări, eliziuni, sinereze, care dau vorbirii[9] un debit şi un ritm normal. Fiecare enunț trebuie repetat de cel puțin trei ori[10], cu pauze între reluări, de preferință în reprize diferite.

Dificultatea culegerii unor date sistematice şi perfect comparabile provocate de către cercetător, dar care să se apropie cât mai mult de vorbirea curentă, pe de o parte, pe de altă parte extrase din conversațiile curente ale informatorilor, solicită în cel mai înalt grad pregătirea şi priceperea anchetatorului.

În proiectul AMPER sunt prevăzute minimum 10 puncte (codul 90-99) pentru România/R. Moldova. Apreciem că pentru atlasul prozodic român (AMPRom) ar putea fi suficiente câteva zeci (circa 50-60) de puncte. Pentru comparație, *Atlante linguistico italiano* are o rețea de 1000 de puncte de anchetă (cam cât au împreună atlasele regionale româneşti), iar pentru anchetele vizând intonația, specialiştii în domeniul italo-romanic consideră că sunt suficiente câteva zeci de puncte reprezentative.

Stabilirea *rețelei de puncte* a AMPRom nu poate fi, în momentul de față, decât provizorie. Asupra intonației graiurilor dacoromâne există puține cercetări acustice-auditive care evidențiază existența unor tipuri melodice specifice anumitor zone

[8] Tipurile funcționale ale intonației la nivelul rostirii literare (mai exact, în rostirea unor intelectuali bucureşteni) au fost prezentate de Laurența Dascălu Jinga, *op. cit.*, urmărindu-se în special „contururile terminale", care, deşi foarte importante, nu epuizează descrierea secvențelor de tonuri ale conturului melodic.

[9] La polul opus se află „recitarea" enunțului, insistența nemotivată asupra fiecărui cuvânt, cu segmentarea propoziției în mai multe fraze intonaționale.

[10] Cu condiția ca cele trei variante să corespundă criteriilor stabilite; în practică trebuie înregistrate mai multe repetări (cel puțin cinci) din cauza „erorilor" momentane (ezitări, greşeli, corectări, rateuri ale „vocii") posibile. Repetițiile sunt necesare pentru stabilirea parametrilor medii şi normalizarea curbelor intonative.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

(Maramureş, Bihor, Muscel, Țara Oltului)[11] şi care ne pot ajuta la fixarea unor puncte (zone) de anchetă. Considerentele teoretice, precum şi rezultatele cercetărilor efectuate până în prezent arată că ariile intonaționale nu coincid cu ariile dialectale care se pot trasa cu ajutorul datelor segmentale (mai ales fonetice şi lexicale) puse la dispoziție de atlasele lingvistice româneşti. Noul atlas are drept scop tocmai cunoaşterea ariilor dialectale ale dialectului dacoromân din perspectivă intonațională, fapt care va completa şi, eventual, va putea nuanța optica pe care o avem în prezent asupra acestor arii. Pentru realizarea scopului propus sunt necesare multe anchete de probă pentru descoperirea zonelor celor mai interesante sub aspectul intonației.

În ceea ce priveşte *prelucrarea (analiza acustică) a datelor*, ipotezele pe care se bazează demersul ştiințific în cadrul AMPER admit că varietățile lingvistice studiate prezintă: 1) fenomene specifice legate de accentuare, de reliefarea anumitor unități în lanțul segmental, 2) fenomene de structurare intonațională de natură sintactică, semantică, pragmatică şi expresivă. Deoarece aceste fenomene se realizează printr-o serie de parametri acustici – înălțime, durată, intensitate şi, într-o mai mică măsură, timbru –, un rol important în prelucrarea datelor îl au tehnicile de extragere a valorilor acestor variabile. Plecând de la procedeele de analiză dezvoltate în diferite laboratoare europene (ICP din Grenoble, IPO din Eindhoven, LPL din Aix-en-Provence), la Centrul de Dialectologie din Grenoble s-au dezvoltat *metode originale de modelare şi stilizare (normalizare) a acestor parametri*, care permit determinarea unor prototipuri intonaționale, cu ajutorul unor adaptări specifice ale programelor de calculator. Adaptările realizate de specialiştii de la Grenoble la programele de analiză acustică disponibile pentru calculator (de exemplu, Goldwave, Speech Analyzer, Matlab) pot fi achiziționate de toate echipele care participă la proiect.

Prezentarea multimedia, adică expunerea simultană grafică, auditivă, acustică a datelor şi a rezultatelor analizei acustice a acestora se va face tot cu ajutorul computerului. Aplicarea informaticii (digitalizarea, stocarea şi prelucrarea electronică a datelor) va permite realizarea unor „hărți vorbitoare", al căror material va putea fi consultat în transcriere fonetică/ortografică, dar şi în formă sonoră reală. Pentru fiecare punct de anchetă se va realiza cu ajutorul calculatorului un fişier (depozit) care va cuprinde datele obținute în localitatea respectivă: transcrierea fiecărui enunț, oscilograma, curba F0, parametrii acustici ai vocalelor (înălțimea, măsurată în câte trei puncte ale fiecărei vocale, intensitatea, durata), schema/tiparul conturului intonațional. *Output*-ul hărții este chiar memoria magnetică-optică a acestor fişiere şi va putea fi transferat pe hartă sau pe CD/DVD. Pe baza fişierelor electromagnetice se pot redacta (prin cartografiere automatizată) hărți de tip tradițional, cu enunțurile în transcriere fonetică, însoțite de conturul melodic şi de datele analizei acustice. Receptarea formei sonore se va putea realiza fie direct pe site, fie cu ajutorul CD-urilor. Întreg materialul, care va fi accesibil pe site-ul AMPRom, va putea fi utilizat de specialişti şi pentru elaborarea unor cercetări proprii bazate pe analiza auditivă (de exemplu, teste de percepție) sau pe analiza şi sinteza acustică.

[11] Andrei Avram, art. cit., p. 43-64; Laurența Dascălu Jinga, art. cit., p. 77-91; *Asupra intonației graiului din Bihor*, în SCL, XXXVII, 1986, 3, p. 221-239; *O intonație sud-carpatică în Țara Oltului*, în SCL, XXXVII, 1986, 1, p. 24-49; Laurența Dascălu Jinga, Magdalena Vulpe, *Prozodie dialectală şi comentariu metalingvistic*, în FD, XI, 1992, p. 121-129.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

Prin modalitatea de stocare şi prezentare a datelor vor deveni posibile obiectivarea şi controlul efectiv al bazei de date şi al prelucrării acestora. Una din consecinţele teoretice şi metodologice cele mai importante este rezolvarea „paradoxului" cercetării limbii vorbite cu ajutorul textelor (tran)scrise. Cercetătorii limbii vorbite vor avea la dispoziţie rostirea reală a informatorilor[12], însoţită de transcrierea fonetică segmentală şi suprasegmetală (care are, inevitabil, un anumit grad de subiectivitate), simultan cu vizualizarea, pe ecran, a schemelor prozodice, obţinute prin analiza instrumentală. Având în vedere alinierea geolingvisticii la nivelul informaticii actuale cerută de AMPER (crearea unui site, prezentarea multimedia a datelor), în prezentul proiect (AMPRom) au fost cooptaţi cercetătorii (informaticieni specializaţi în procesarea, analiza şi sinteza semnalului sonor) Vasile Apopei, Silviu Bejinariu şi Doina Jitcă de la Institutul de Informatică Teoretică din Iaşi.

Considerăm că proiectul se poate realiza în momentul de faţă numai la unităţile de cercetare din Iaşi: Universitatea „Al.I. Cuza" şi Institutul de Filologie Română „A. Philippide", cu sediul central la Seminarul de dialectologie şi sociolingvistică[13], bazându-ne pe următoarele premise:

1) Colaborăm din 2003 la AMPER, timp în care ne-am însuşit şi am aplicat, în parte, în cercetările deja efectuate, strategiile de culegere şi analiză dezvoltate în cadrul acestui proiect internaţional, demersul propus de noi reprezentând o aplicare, cu unele adaptări şi dezvoltări, a metodologiei AMPER la domeniul limbii române.

2) Dispunem de un program de cartografiere automatizată (asistată de calculator), care se aplică în prezent la elaborarea volumului al III-lea al atlasului lingvistic regional *NALR. Moldova şi Bucovina*, la care colaborează unii cercetători implicaţi în proiectul AMPRom: A. Turculeţ, L. Botoşineanu, F. Olariu; V. Apopei, S. Bejinariu. Programul de prelucrare şi cartografiere automatizată realizat la Iaşi, în premieră pentru România, în urma colaborării dintre lingviştii care participă la elaborarea *NALR. Moldova şi Bucovina* şi cercetătorii de la Institutul de Informatică Teoretică din Iaşi, va fi dezvoltat şi adaptat în vederea utilizării lui în editarea viitorului atlas prozodic român. De asemenea, avem acces la programele de cercetare a intonaţiei elaborate la Centrul de Dialectologie din Grenoble.

Echipa de la Iaşi este formată, în momentul de faţă, din 4 cercetători lingvişti (membrilor iniţiali alăturându-li-se şi cercet. şt. Florin Olariu) şi 4 informaticieni. În perioada imediat următoare intenţionăm să cooptăm în proiect câţiva colegi din alte centre de cercetare, pentru a putea forma într-o perioadă cât mai scurtă de timp o echipă de cel puţin 10 anchetatori şi autori ai atlasului. În prezent, se formează la Universitatea din Constanţa o echipă alcătuită din conf. dr. Aida Todi şi lector dr. Manuela Nevaci, care vor întreprinde anchete în partea de sud a ţării: Dobrogea (cu cel puţin o anchetă la aromâni), Muntenia, Oltenia şi Banat. Am iniţiat, de asemenea, unele discuţii pentru o colaborare cu cercetători de la Chişinău. De la Bucureşti, Nicolae Saramandu şi

[12] În această privinţă, proiectul nostru are unele puncte comune cu arhivele fonogramice, la care însă accesul publicului interesat rămâne destul de redus, cel puţin până în prezent.

[13] Seminarul de dialectologie şi sociolingvistică al Facultăţii de Litere a fost înfiinţat în 1996 în cadrul proiectului de cercetare germano-român „Limba română vorbită în Moldova istorică", realizat şi finalizat, în perioada 1997-2001, de Universităţile din Leipzig şi Iaşi şi Institutul de Lingvistică din Chişinău. Din echipa de cercetare de la Iaşi, coordonată de A. Turculeţ, au făcut parte cadre didactice de la Facultatea de Litere (printre care L. Botoşineanu şi A.-M. Minuţ), precum şi studenţi ai acestei facultăţi.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)

Laurenția Dascălu Jinga au acceptat să colaboreze la AMPRom în calitate de consultanți.

Într-o primă etapă a proiectului, de trei ani[14], ne propunem să realizăm cele 10 anchete pentru AMPER şi 20 de anchete de probă pentru identificarea unităților diatopice prozodice reprezentative, pentru definitivarea chestionarului şi deprinderea procedeelor de înregistrare a datelor.

Etapa următoare va avea ca obiectiv realizarea anchetelor definitive pentru AMPRom în câteva zeci de puncte din zonele din România şi R. Moldova care vor fi selectate ca fiind mai interesante pentru cercetarea intonației românești. Intenționăm să întreprindem şi cel puțin câte o anchetă la vorbitorii dialectelor aromân şi meglenoromân stabiliți în Dobrogea. Elaborarea *Atlasului multimedia prozodic român* (AMPRom) se va putea realiza, în funcție de mijloacele umane şi materiale de care vom dispune, într-o perioadă de circa 15 ani.

Succesul de care se bucură proiectul AMPER pe plan internațional, experiența membrilor echipei noastre în cercetarea dialectală şi a limbii vorbite, în cartografierea automatizată a datelor, precum şi cercetările preliminare pe care le-am efectuat deja pe baza strategiilor AMPER sunt motive pentru care considerăm că proiectul nostru are toate şansele să fie realizat cu rezultate semnificative, de care se va ține seama în literatura de specialitate românească şi internațională (romanică).

Realizarea cu succes a obiectivelor pe care ni le propunem în prima etapă va însemna nu doar integrarea domeniului limbii române în proiectul internațional AMPER, ci şi garanția dezvoltării acestui început spre realizarea noului proiect – *Atlasul multimedia prozodic român* (AMPRom).

Atlas multimédia prosodique roumain (AMPRom) – un nouveau projet d'integration dans la dialectologie romane

Par cette communication on se propose d'attirer l'attention des spécialistes (tout spécialement des dialectologues et des phonéticiens), ainsi que de tous les linguistes ayant des préoccupations dans le domaine si complexe et, pour le moment, peu investigué de l'intonation roumaine, sur le projet d'un *Atlas multimédia prosodique roumain* (AMPRom), conçu, d'une part, comme partie intégrante d'un ample projet consacré à l'étude de l'intonation des langues et des dialectes romans (AMPER) et, d'autre part, comme application et extension de la conception et de la méthodologie de ce projet roman à la recherche de la variation diatopique de la prosodie roumaine.

[14] Pentru care proiectul a fost propus pentru finațare la CNCSIS.

BDD-V2592 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:51 UTC)